

Asia: VN/20873/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Näkövammaisten liitto ry ottaa lausunnossaan kantaa asetusluonnoksen 3 §:n sisältöön ja perustelumuiistioon sekä tuo esiin YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean Suomen valtiolle antamien suositusten sisällön, merkityksen ja sitovuuden.

Avustuksen myöntämisen erityiset edellytykset ja avustuksen myöntämisen harkinta

Näkövammaisten liitto pitää avustusharkintaa ohjaavien kriteerien kirjaamista asetustasolle lähtökohtaisesti kannatettavana. Se lisää avustustoiminnan avoimuutta, ennakoitavuutta ja oikeudellista kestävyyttä. Avustusten myöntämisperusteiden tulee olla selkeitä, yhdenmukaisia ja pitkäjänteistä työtä tukevia. Asetusta ja perustelumuiistiota tulee täsmentää, sillä tällä hetkellä se on liian rajaava laittaen käytännössä esimerkiksi asiantuntijatyön, neuvontatyön, viestinnän sekä vaikuttamistyön heikompaan asemaan. Se ei myöskään noudata YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen velvoitteita.

Kohtaavan asiakastyön määritelmä on liian kapea

Asetusluonnoksen 3 §:n uuden 2 momentin 1 kohdan mukaan avustuksen myöntämistä puoltavana tekijänä huomioidaan, että avustettavaksi haetussa toiminnassa painottuu konkreettinen, kohtaava asiakastyö sekä eriarvoisuutta vähentävä, osallisuutta lisäävä ja ihmisten voimavaroja vahvistava toiminta. Perustelumuiistion mukaan kohtaavalla työllä tarkoitetaan toimintaa, jossa ihmiset tulevat tosiasiallisesti vuorovaikutukseen keskenään ja jossa vahvistetaan yksilöiden osallisuutta, yhteisöllisyyttä sekä keskinäistä ymmärrystä. Näkövammaisten liitto toteaa, että esitettävä sanamuoto on liian kapea, sillä se vaikuttaa rajaavan kohtaavan työn vain ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen sulkien pois kohtaavan työn muut elementit.

Lisäksi esitettävä määritelmä” kohtaava asiakastyö sekä” on tulkittavissa siten, että jokaisessa avustettavassa toiminnassa tulee painottua sekä kohtaava asiakastyö että muut kohdassa mainitut tavoitteet. Käytännössä tämä tarkoittaa, että heikompaan asemaan saattaa jäädä sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta annetun lain tarkoitusta toteuttava toiminta, joka perustuu esimerkiksi neuvontaan, asiantuntijatyöhön, viestintään tai YK:n vammaissopimuksen mukaisesti kohderyhmän asemaa ja oikeuksien toteutumista edistävään vaikuttamistyöhön. Myös käsite asiakastyö on liian kapea, sillä ihmisiä kohdataan eri tavoilla, ei pelkästään asiakkaina. Lisäksi on huomattava, että monilla muillakin seikoilla kuin perustelumuiistiossa ja asetuksessa määritellyllä kapealla kohtaavalla työllä on välitön vaikutus ihmisten arkeen ja hyvinvointiin. Esimerkiksi näkövammaisten ihmisten kohdalla vakavat puutteet elämässä välttämättä tarvittavissa vammaispalveluissa, erilaiset tiedonsaannin, digitaalisen saavutettavuuden ja esteettömyyden ongelmat, syrjintä sekä syrjäytyminen ovat seikkoja, joilla on välitön vaikutus näkövammaisten hyvinvointiin, osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Näitä ongelmia ei ratkaista pelkällä asiakastyöllä eikä voimavarojen vahvistamisella.

Näkövammaisten liitto esittää, että 3 §:n 2 momentin 1 kohta muutetaan seuraavaan muotoon:

Avustettavaksi haetussa toiminnassa painottuu konkreettinen, ihmisiä kohtaava työ taikka muu toiminta, joka vähentää eriarvoisuutta, lisää osallisuutta tai vahvistaa ihmisten voimavaroja;”

Oheinen muotoilu säilyttäisi kohtaavan työn painoarvon, mutta estäisi tulkinnan, jonka mukaan kohtaava asiakastyö olisi kaikkia avustuksia koskeva tosiasiallinen edellytys.

Toimintaympäristön muutosten huomioiminen on muutakin kuin ajankohtaisuutta ja sopeuttamista

Järjestöjen tehtävä on pitkäjänteinen ja työn perustana on järjestön sääntöjen toiminnan tarkoitusta koskevan pykälän kirjaus. Näkövammaisten ihmisten näkökulmasta katsottuna Näkövammaisten liiton työ perustuu lähes sadan vuoden aikana muodostuneeseen näkövammaisten ihmisten elämän, arjen ja arjen ongelmien sekä niiden ratkaisujen tuntemukseen. Ajankohtainen, toimintaympäristöstä nouseva tarve on myös tarvetta, joka nousee pitkästä kokemuksesta ja kohderyhmän tuntemisesta. Näkövammaisten liitto toteaa, että perustelumuiustion kirjaus siitä, että toimintaympäristön muutokset vaikuttavat suoraan siihen, katsotaanko toiminta edelleen tarkoituksenmukaiseksi ja siten avustamisen arvoiseksi, on ristiriidassa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen velvoitteiden sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean Suomen valtiolle antamien suositusten kanssa.

Toimintaympäristön muutosten huomioimista arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös sellainen työ, jolla tunnistetaan palvelujärjestelmän aukkoja, tuodaan esiin ihmisten arjessa kohtaamia ongelmia sekä tavoitellaan muutosta kohderyhmän tilanteeseen ja kohdattujen ongelmien korjaamista. Näkövammaisten liitto esittää, että 3 §:n 2 momentin 2 kohta muutetaan seuraavaan muotoon:

Haettaessa avustusta on huomioitu avustettavaksi haetun toiminnan suhde toimintaympäristön muutoksiin ja kohderyhmän tarpeisiin, toiminnan tarkoitus ja pitkäjänteisyys huomioon ottaen;"

Tavoittavuutta ja osallistumisen avoimuutta on arvioitava toiminnan tarkoituksen mukaan

Asetusluonnoksen mukaan avustuksen myöntämistä puoltavana tekijänä huomioidaan toiminnan tavoittavuus ja osallistumisen avoimuus. Näitä perusteita tulee soveltaa suhteessa toiminnan tarkoitukseen, kohderyhmään ja avustuksen käyttötarkoitukseen. Ei ole hyväksyttävää, että vain suuria ryhmiä ja ihmismassoja tavoittava toiminta on avustettavaa toimintaa. Perustelumuistion mukaan hakijan tulee kerätä tietoa tavoitetuista kohderyhmistä ja osallistumisesta, ja raportoida tiedot valtionapuviranomaiselle. Kirjaus näyttäytyy siten, että arvostetaan numeerisia tietoja sekä suuria joukkoja ja ihmismassoja. Tällaisella rajauksella esimerkiksi Suomen noin 55 000 näkövammaista voitaisiin katsoa pieneksi ryhmäksi ilman minkäänlaista perustelua.

Näkövammaisten liitto esittää, että 3 §:n 2 momentin 4 kohta muutetaan seuraavaan muotoon:

Haettaessa avustusta on huomioitu toiminnan tavoittavuus ja osallistumisen avoimuus toiminnan tarkoitus, kohderyhmä ja avustuksen käyttötarkoitus huomioon ottaen;"

Kokonaisharkinnan merkitys jää epäselväksi

Asetusluonnoksen mukaan avustuksen myöntäminen perustuu kokonaisharkintaan. Kokonaisharkinnan merkitys jää epäselväksi, jos 3 §:n uuden 2 momentin puoltavia tekijöitä sovelletaan mekaanisina edellytyksinä tai niitä käytetään pisteytysperusteina. Asetuksessa ja perustelumuistiossa tulee selventää, ettei kaikkien puoltavien tekijöiden edellytetä täyttyvän samalla tavoin kaikissa avustettavissa toiminnoissa. Esitykseen tulee lisätä kirjaus, ettei minkään yksittäisen puoltavan tekijän puuttuminen sellaisenaan estä avustuksen myöntämistä. Kirjauksen tulee olla tarkkarajainen ja toteutettu siten, että sillä on tosiasiallinen vaikutus.

Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja perusoikeuksien toteutuminen

Laissa sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta säädetään:

"Valtionavustusta voidaan myöntää laajasti sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Avustettavan toiminnan tulee osaltaan tukea ihmisten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja perusoikeuksien toteutumista."

Asetusluonnoksessa korostuu terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sosiaali- ja terveysjärjestöjen työn peruslähtökohtana. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustamista koskevan lain mukaan avustettavan toiminnan tulee myös osaltaan tukea ihmisten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä perusoikeuksien toteutumista. Lainsäädännössä määriteltyä alaa ei tule kaventaa asetuksen sanamuodoilla tai asetuksen ulkopuolisilla kriteereillä. Tällä hetkellä yllä mainittu lain kohta ei näy asetusluonnoksessa eikä perustelumuistiossa.

Näkövammaisten liitto esittää, että asetuksen 3 §:ään lisätään uudet momentit 3 ja 4, jolloin asetusluonnoksen 3 momentti siirtyy momentiksi 5. Esitettävät momentit ovat seuraavat:

Avustettavaa toimintaa voi olla myös neuvonta, asiantuntijatyö, viestintä, koulutus, kehittämistyö, koordinaatio sekä kohderyhmien asemaa ja oikeuksien toteutumista edistävä vaikuttamistyö, jos toiminta edistää sosiaalista hyvinvointia tai terveyttä.”

Avustusta ei saa jättää myöntämättä yksinomaan sillä perusteella, että kyse on valtakunnallisesta, alueellisesta, keskusjärjestön tai kattojärjestön toiminnasta taikka edellä mainitusta toiminnan muodosta.”

Avustusehdotus tulee käsitellä valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa

STEA-avustuksissa on kyse yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti merkittävästä kokonaisuudesta, jonka kohdentamisen vaikutukset ovat laajat. Perustelumuistiossa todetaan, että sosiaali- ja terveysministeriön avustuspäätös vietiin valtioneuvoston raha- asiainvaliokunnan käsittelyyn vuoteen 2024 asti, ja että vuoden 2025 avustuspäätöstä ei enää käsitelty raha- asiainvaliokunnassa. Tämä ei vaikuta pitävän paikkaansa. Vuoden 2025 STEA- avustuksia koskevassa päätöstiedotteessa todetaan, että valtioneuvoston raha- asiainvaliokunta puolsi jakoesitystä. Valtioneuvoston määräys asioiden käsittelystä raha-asiainvaliokunnassa muutettiin valtiovarainministerin esittelystä syksyllä 2025. Tällä perusteella vuoden 2026 STEA-avustuspäätös olisi ensimmäinen, jota ei käsitelty valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa.

Vaikka yksittäiset avustussummat eivät edellytä käsittelyä raha-asiainvaliokunnassa, kyse on taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että asia käy ennen päätöksentekoa valtioneuvostotason taloudellisessa ja poliittisessa arvioinnissa. Näkövammaisten liitto esittää asetukseen uutta 3 a §:ää, joka on seuraava:

3 a § Avustusehdotuksen käsittely valtioneuvoston raha- asiainvaliokunnassa

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen laatima vuotuinen avustusehdotus sekä siihen tehtävät olennaiset muutokset on käsiteltävä valtioneuvoston raha- asiainvaliokunnassa ennen valtionavustusten myöntämistä koskevan päätöksen tekemistä.”

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen velvoittavuus

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Sopimus on Suomessa voimassa lakina, joten sitä on noudatettava.

YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan mukaisesti vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.

YK:n vammaissopimuksen toimeenpanon kannalta vammaisjärjestöillä on tärkeä rooli. Sopimuksen kansallista täytäntöönpanoa ja seurantaan koskevan artiklan 33 kohdan 3 mukaisesti kansalaisyhteiskunta, erityisesti vammaiset henkilöt ja heitä edustavat järjestöt, on osallistettava seurantamenettelyyn täysimääräisesti. Vammaisjärjestöjen toiminnan turvaaminen riittävällä rahoituksella on keskeinen edellytys vammaisten henkilöiden osallisuuden turvaamiseksi ja vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen edistämiseksi eri elämänalueilla.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean suositukset Suomen valtiolle

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (jatkossa CRPD-komitea) on käsitellyt Suomen valtion ensimmäisen maaraportin elokuussa 2025. Käsitellyn jälkeen CRPD-komitea antoi Suomen valtiolle yli 80 suositusta. Suomen hallitus on saanut tiedon näistä suosituksista, jonka myötä tiedon on tullut kulkea myös kaikkiin ministeriöihin. Jokainen ministeriö vastaa omalla hallinnonalallaan suositusten täytäntöönpanosta.

CRPD-komitea on antanut Suomen valtiolle suosituksia, jotka koskevat yleisesti vammaisjärjestöjen rahoituksen turvaamista sekä erityisesti neuvontatyön, vaikuttamistyön ja yleissopimuksen täytäntöönpanoon ja seurantaan osallistumisen rahoitusta.

CRPD-komitea suosittelee, että sopimuspuoli kuullen tiiviisti vammaisia henkilöitä ja heidän osallistuessaan aktiivisesti heitä edustavien järjestöjen kautta:

7 c) järjestää vammaisjärjestöille riittävän rahoituksen, jotta ne voivat osallistua täysin yleissopimuksen täytäntöönpanoon

25 e) järjestää vammaisjärjestöille riittävät resurssit ja rahoituksen, jotta ne voivat antaa oikeudellista neuvontaa ja apua vammaisille henkilöille

57 c) takaa, että vammaisjärjestöillä on riittävä rahoitus ja riittävät resurssit, myös Sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoituskeskuksesta, jotta ne voivat toiminnallaan edistää vammaisten henkilöiden osallistumista poliittiseen ja julkiseen elämään;

65 b) tarjoaa tukea vammaisjärjestöille, jotta ne voisivat olla mukana ja osallistua täysimääräisesti yleissopimuksen täytäntöönpanon seurantaan, esimerkiksi järjestämällä niille tarvittavan rahoituksen ja tekemällä prosesseista ja tiedosta saavutettavia;

65 c) laatii ja toteuttaa suunnitelman vammaisjärjestöjen ja vammaisten oikeuksien puolustajien saaman julkisen ja yksityisen rahoituksen jatkumiseksi, jotta ne voivat hoitaa yleissopimuksen mukaisen tehtävänsä itsenäisesti.

Näkövammaisten liiton näkemyksen mukaan YK:n vammaissopimusta ja CRPD-komitean Suomen valtiolle antamia suosituksia ei ole otettu huomioon asetusluonnoksen valmistelussa. Niitä tulee tarkastella nykytilaa ja keskeisiä ehdotuksia käsittelevässä perustelumuistion luvussa. Lisäksi ne tulee sisällyttää asetukseen pykälätasolle ja perusteluihin.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean antama yleiskommentti numero 7

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean (jatkossa CRPD-komitea) yleiskommentti numero 7 käsittelee YK:n vammaissopimuksen velvoitetta osallistaa vammaiset henkilöt heitä koskevaan päätöksentekoon ja yleissopimuksen kansallisen toimeenpanon seurantamenettelyyn.

Yleiskommentin luvussa III Sopimuspuolten velvoitteet alakohdan D kohdassa 39 todetaan, että YK:n vammaissopimuksen 33 artiklan 3 kohdassa säädetään, että sopimuspuolten on tuettava ja rahoitettava kansalaisyhteiskunnan valmiuksien vahvistamista, etenkin vammaisjärjestöjä, taatakseen niiden aktiivisen osallistumisen riippumattoman valvontakehyksen prosesseihin. Vammaisjärjestöillä tulisi olla asianmukaiset resurssit, kuten tuki riippumattoman ja itsehallinnoidun rahoituksen kautta, osallistua riippumattomiin valvontakehyksiin ja varmistaa, että järjestön jäsenten kohtuullista mukautusta ja esteettömyyttä koskevat vaatimukset täytetään.

Vammaisjärjestöjen tuki ja rahoitus 33 artiklan 3 kohtaan liittyen täydentää sopimuspuolten velvoitteita yleissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan nojalla eikä sulje niitä pois.

Saman alakohdan D kohdassa 60 todetaan, että Sopimuspuolten tulisi vahvistaa vammaisjärjestöjen kykyä osallistua päätöksenteon kaikkiin vaiheisiin tarjoamalla mahdollisuuksia kehittää valmiuksia ja vammaisuuden ihmisoikeusmalliin liittyvää koulutusta muun muassa riippumattoman rahoituksen kautta.

Kohdan 62 mukaan sopimuspuolten tulisi varmistaa, että vammaisjärjestöt voivat hakea ja saada rahoitusta ja resursseja yksityisiltä ja julkisilta, kansallisilta ja kansainvälisiltä lahjoittajilta. Kohdassa 61 todetaan CRPD-komitean suosittelevan, että sopimuspuolet ottavat käyttöön kriteerejä kohdentaakseen varoja muun muassa jakamalla rahoitusta tasapuolisesti eri vammaisjärjestöille, tarjoamalla rahoitusta suoraan vammaisjärjestöille välttämällä kolmansien osapuolten väliintuloa, jakamalla pysyvää institutionaalista perusrahoitusta ja varmistamalla vammaisjärjestöjen itsemääräämisoikeus niiden tehdessä omaan ohjelmaansa liittyviä päätöksiä saadusta rahoituksesta riippumatta.

Asetusluonnoksen suhde Kansalaisjärjestöstrategiaan

Suomen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava jokaisen perus- ja ihmisoikeudet. Keskeistä on, miten ihmisoikeuksia sekä yhdenvertaisuuskysymyksiä käsitellään osana kansalaisjärjestötoimintaa.

Kesäkuussa 2024 valtioneuvoston periaatepäätöksenä julkaistussa Kansalaisjärjestöstrategiassa 2023-2027 muistutettiin muun muassa Euroopan komission suosituksesta:

"Kansalaisyhteiskunnalla on itseisarvo toimivassa demokraattisessa oikeusvaltiossa. Julkisen hallinnon on vältettävä kansalaisyhteiskunnan ohjaamista ja kunnioitettava yhdistymis- ja kokoontumisvapautta".

Lisäksi Kansalaisjärjestöstrategiassa todettiin:

"Päämääränä on, että valtionhallinnossa vahvistuu tiedolla johtaminen, hallinto-osallisuus ja yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa. Tavoitteena on rakentaa kansalaisyhteiskuntapolitiikan tietoperustaa ja hyödyntää sitä päätöksenteossa."

Asian valmistelu ja vaikutusarvioinnit

Asetusluonnoksen valmistelu ja lausuntoaika eivät vastaa hyvän hallinnon vaatimuksia. Lausuntokierros järjestettiin valtioneuvoston omia ohjeita lyhyempänä ja se ajoittui kokonaan yleiseen lomakauteen. Hyvää hallintoa ei myöskään ole se, että perustelumuistion 2 luvun mukaan kriteerejä on käytännössä sovellettu jo ennen niistä säätämistä.

Perustelumuistion luku 4 käsittelee esityksen vaikutuksia. Vaikutusarvioinnit eivät ole riittävän kattavia, sillä muun muassa vaikutukset vammaisiin ihmisiin sekä työllisyysvaikutukset on jätetty kokonaan arvioimatta.

Näkövammaisten liitto ry

Jukka Tahvanainen

toimitusjohtaja

Sari Kokko

järjestö- ja yhteiskuntasuhdejohtaja

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry